

Szymon CHMIELEWSKI¹, Tadeusz J. CHMIELEWSKI² Marta SAMULOWSKA³

¹ Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Instytut Gleboznawstwa, Inżynierii i Kształtowania Środowiska
Lublin, Polska

² Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Zakład Ekologii Krajobrazu i Ochrony Przyrody
Lublin, Polska

³ Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Warszawa, Polska

e-mail: gisszymon@gmail.com; tadeusz.chmielewski@up.lublin.pl; marta.samulowska@gmail.com

OCENA POTENCJAŁU INSPIRACJI ARTYSTYCZNYCH KRAJOBRAZU KAZIMIERZA DOLNEGO I JEGO OTOCZENIA

ASSESSMENT OF THE LANDSCAPE ARTISTIC INSPIRATIONS POTENTIAL OF THE KAZIMIERZ DOLNY TOWN AND ITS SURROUNDINGS AREA

Słowa kluczowe: kulturowe usługi ekosystemowe; potencjał krajobrazu; inspiracje artystyczne, Kazimierz Dolny

Key words: cultural ecosystem services; landscape potential; artistic inspirations, the Kazimierz Dolny town

Streszczenie

Współczesne metody oceny walorów estetycznych krajobrazu bazują na danych ilościowych (np. formy ukształtowania i pokrycia terenu), jakościowych (np. badania opinii publicznej) oraz odnoszących się do wrażeń emocjonalnych (np. krzywa wrażeń Weicherta). Przyjmując hipotezę, iż prace malarskie oraz fotografia krajobrazowa stanowią źródła danych o przeżyciach estetycznych związanych z pejzażem, zaproponowano metodę oceny potencjału inspiracji estetycznych (artystycznych) krajobrazu. Badania prowadzono w Kazimierzu Dolnym. Analizowano odwzorowujące te tereny prace malarskie zgromadzone w tutejszych galeriach sztuki oraz prace fotograficzne zawarte w 2 albumach fotograficznych. Liczono, ile razy poszczególne miejsca i obiekty były uwieczniane, a liczbę odwzorowań przyjęto za wskaźnik potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu. Przestrzenną zmienność wskaźnika przedstawiono w formie kartogramów zbudowanych na podstawie systemu jednostek architektoniczno – krajobrazowych.

Abstract

The current methods of aesthetic landscape value assessment base on quantitative data (eg. landform and land-cover), qualitative data (eg. public opinion surveys) but also information related to emotional impressions (eg. Weichert's experience curve). Based on the hypothesis that paintings and photographs are the source of information about the aesthetic experience associated with the landscape, we proposed a method of the aesthetic landscape value assessment. The research was done in Kazimierz Dolny. It was based on paintings collected in the local art galleries and the photographic works presented in two photo-albums of Kazimierz Dolny. It was registered how many times each particular place or object had been immortalized in the analyzed works. The number of these images was considered as an index of the landscape aesthetic inspiration potential. The spatial distribution of the elaborated index was presented as cartograms of basic landscape units.

WPROWADZENIE

Opracowane dotychczas metody oceny kompozycji i walorów estetycznych krajobrazu, operują zarówno wskaźnikami ilościowymi, mierzalnymi (np. metryki krajobrazowe); jak i jakościowymi, subiektywnymi (np. ankiety dotyczące społecznej oceny walorów pejzaży fotograficznych; krzywa wrażeń Wejcherta itp.) (Wejchert, 1984; Wojciechowski, 1986; MacGarigal, Marks, 1994; Daniel, 2001; Cañas i in., 2009; Chmielewski Sz. i in., 2014; Chmielewski T.J. i in., 2014). Metody te bazują przede wszystkim na danych dotyczących form pokrycia, ukształtowania terenu (Schirpke, 2013, 2016), cyfrowych modelach krajobrazu opracowanych na podstawie danych lidar lub danych fotogrametrycznych (Foo i in., 2015; Lindquist i in., 2016; Kuper i in., 2017). Najnowsze podejścia metodyczne korzystają również z danych zaczerpniętych z mediów społecznościowych (np. geotagowane fotografie, filmy lub komentarze) dających podstawę do badań krajobrazowych na gruncie socjologicznym (Hu i in., 2015; Lansley, 2016). Żadna ze współczesnych metod oceny wartości krajobrazu nie odwołuje się jednak bezpośrednio do dzieł wykonanych przez artystów plastyków lub fotografików zainspirowanych walorami estetycznymi krajobrazu.

Walory estetyczne krajobrazu w istotnym zakresie wpływają na jego wartości użytkowe, a przez to także ekonomiczne, w szczególności na atrakcyjność budowlaną i turystyczną terenu (Constanza i in., 1997). Zgodnie z klasyfikacją opracowaną w ramach międzynarodowego programu *The Economic of Ecosystems & Biodiversity* (TEEB, 2011), wykorzystanie walorów estetycznych krajobrazu przez człowieka zaliczane jest do kulturowych usług/świadczeń ekosystemowych i krajobrazowych, które następnie dzieli się generalnie na 4 grupy:

- rekreacyjne,
- turystyczne,
- estetyczne,
- duchowe,

z licznymi modyfikacjami, w zależności od autorów, czasu i miejsca opublikowania koncepcji (Grunewald, Bastian red., 2015). Z kolei zgodnie ze *Wspólną Międzynarodową Klasyfikacją Usług Ekosystemowych* (CICES), usługi/świadczenia kulturowe dzielone są na korzyści płynące z:

- fizycznego i empirycznego wykorzystania ekosystemów i krajobrazu dla tworzenia szeroko rozumianych dóbr kultury,
- wykorzystania ekosystemów i krajobrazów dla celów naukowych, edukacyjnych i rozrywkowych oraz do przeżyć estetycznych,
- interakcji z ekosystemami i krajobrazami, związanych z przeżyciami religijnymi i symbolicznymi,
- interakcji ze środowiskiem, wywołujących refleksje egzystencjalne i doświadczania spuścizny kulturowej (Haines-Young, Potschin, 2013).

W ostatnich latach ukazały się setki publikacji naukowych dotyczących prób oceny wartości oraz metod kartowania różnych rodzajów kulturowych usług/świadczeń ekosystemowych (i dużo rzadziej – krajobrazowych) (Solon, 2008; Müller i in., 2010; Tallis, Polasky, 2011; Vallés-Planells i in., 2014). W obu tych systemach klasyfikacji nie wyodrębniono jednak inspiracji artystycznych jako odrębnej kategorii usług/świadczeń ekosystemowych i krajobrazowych. Na podstawie charakteru uzyskanych wyników proponujemy aby *inspiracje artystyczne* zaliczone zostały do drugiej grupy klasyfikacyjnej CICES; równocześnie należy uwzględnić fakt, iż ich efekty mogą rozwijać potencjał każdej z 4 w/w grup.

CEL PRACY I HIPOTEZA BADAWCZA

Celem podjętych badań jest identyfikacja *inspiracji artystycznej* jako odrębnej kategorii usług kulturowych krajobrazu wraz z opracowaniem metody oceny potencjału inspiracji estetycznych (artystycznych)¹ krajobrazu.

Jako hipotezę badawczą przyjęto iż pejzaże malarskie oraz krajobrazowe fotografie artystyczne stanowią źródła danych dotyczące przeżyć estetycznych, jakich może dostarczyć dany fragment, bądź składnik krajobrazu. Tym samym prace te mogą być podstawą do oceny potencjału estetycznych usług krajobrazowych.

OBSZAR ANALIZ I METODY BADAŃ

Do szczegółowych badań wybrano miasto Kazimierz Dolny wraz z terenami położonymi w zasięgu widoczności z jego 3 głównych punktów widokowych, które stanowią: Góra Zamkowa, Góra Trzech Krzyży oraz Plebania Góra (ryc. 1).

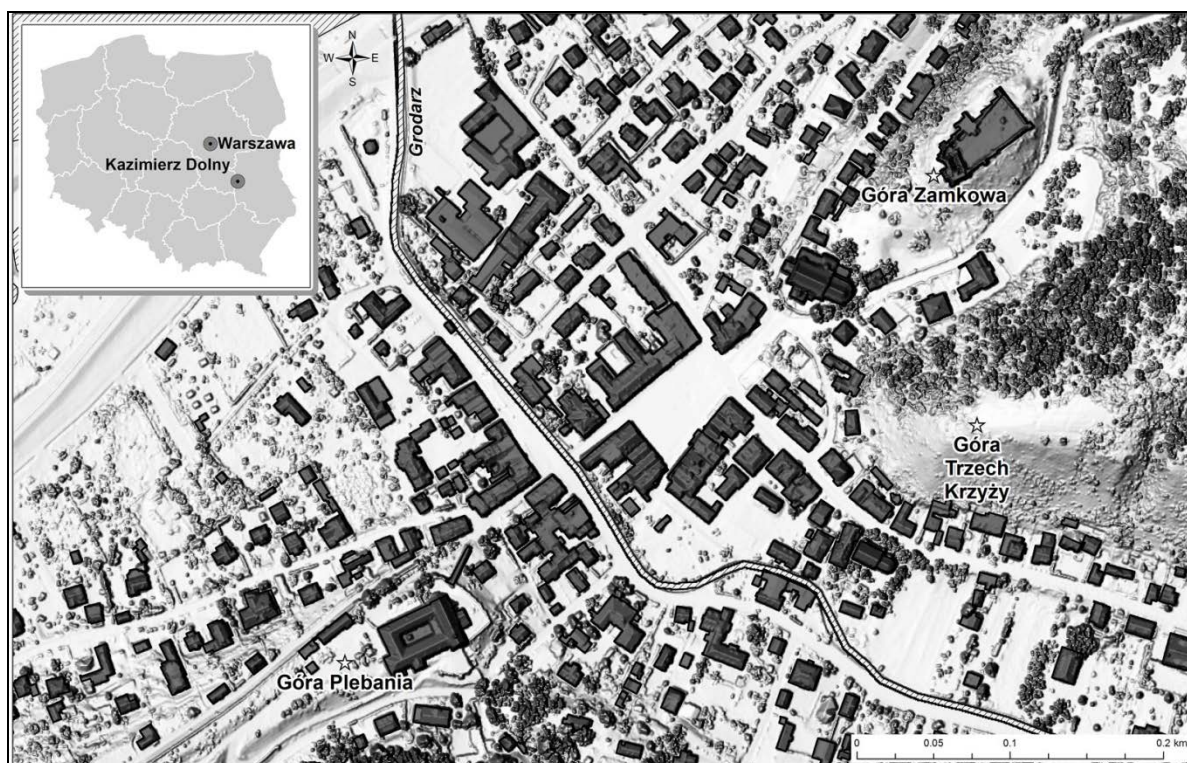
Do analizy wybrano prace malarskie odwzorowujące krajobrazy Kazimierza Dolnego nad Wisłą, zgromadzone w miejscowych galeriach sztuki oraz prace fotograficzne zgromadzone w 2 albumach o tym regionie, wykonanych przez wybitnych artystów fotografików: Edwarda Hartwiga (Hartwig, 1988) oraz Adama Bujaka (Bujak A., Bujak M., 2014). Fotografie oraz malarstwo detali architektonicznych, wnętrz oraz sceny, których głównym tematem były postacie ludzkie, nie były kwalifikowane do analiz.

Prace związane z mapowaniem zasięgów pejzaży malarskich prowadzono w ramach letniej szkoły *ArtGIS* organizowanej w Kazimierzu Dolnym w dniach 24-26 września 2015 r. Zasięgi widoków odwzorowanych na obrazach i fotografiach,

---

¹ W artykule zdecydowano się na stosowanie podwójnego nazewnictwa tego wskaźnika, z uwagi na fakt, że efektem przeżywania walorów estetycznych krajobrazu jest przede wszystkim afirmacja piękna dzieł natury i kultury, której konsekwencją jest inspiracja do utrwalenia tych wrażeń w różnej, zależnej od możliwości obserwatora formie (np.: fotografia pamiątkowa, aktywność turystyczna, działania na rzecz ochrony piękna krajobrazu, wspomnienia itp.). Z tej grupy obserwatorów, tylko u niektórych – najbardziej kreatywnych i szczególnie uzdolnionych osób – przeżycia estetyczne są inspiracją do podejmowania różnych form twórczości artystycznej. Granica między siłą tych inspiracji oraz kwalifikacją ich efektów bywa jednak bardzo płynna.

naniesiono na przygotowany system wnętrz i płatów krajobrazowych tworzących zbiór pól podstawowych w obrębie których przeprowadzono dalsze analizy. Delimitację granic pól podstawowych wykonano zgodnie z klasyfikacją opracowaną przez T.J. Chmielewskiego z zespołem (Chmielewski T.J., Kułak, 2014; Chmielewski T.J. i in., 2016).

Ryc. 1. Lokalizacja punktów widokowych oraz zasięg obszaru badań – okolice rynku w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą. *Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.*

Fig. 1. Study area location (Kazimierz Dolny nad Wisłą main square surrounding) with the most popular vantage points. *Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.*

Przygotowane pola podstawowe klasyfikowano jako: (a) strefy krajobrazu otwartego; (b) wnętrza architektoniczno-krajobrazowe oraz (c) położone między wnętrzami płaty krajobrazów przykrytych, tworzone przez zwarte lub perforowane (mozaikowe) formy pokrycia terenu o dużej i średniej wysokości, jak: budynki; zwartą zielenią wysoką i średnią; zielenią wysoką i średnią o zwarcu luźnym; mozaikowe układy zabudowy oraz zieleni wysokiej i średniej. Granice wnętrz krajobrazowych wyznaczano po liniach stanowiących górny obrys tych ścian, tj.: linie szczytów dachów, szczytowe partie koron drzew itp., ponieważ te elementy odgrywają ważną rolę w identyfikacji zasięgów percepcji wnętrza². Minimalny obszar kartowania pól podstawowych przyjęto na poziomie 0.1 ha.

W obrębie przygotowanego systemu pól podstawowych rejestrowano, ile razy poszczególne pola podstawowe odwzorowywane były w pracach malarskich

² Tradycyjnie, w metodzie J. Bogdanowskiego (1994) po obrysach ich podłoży.

i fotograficznych. Liczbę tych odwzorowań przyjęto za *wskaźnik potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu (WPIE)*. Wyniki obliczeń przedstawiono w postaci kartogramów pól podstawowych.

Ponieważ w każdej z trzech serii badań (jeden zestaw obrazów i dwa zestawy fotografii), liczebność analizowanych prac artystycznych była różna, w celu przygotowania zbiorczego wskaźnika inspiracji artystycznych konieczne było ustalenie list rankingowych jednostek, uszeregowanych zgodnie z liczbą uzyskanych punktów w każdej serii badawczej: od najniższej do najwyższej. Jednostki, które miały taką samą liczbę odwzorowań malarskich zakwalifikowano do tej samej grupy bonitacyjnej. W ten sposób dla odwzorowań malarskich powstało 19 poziomów bonitacyjnych, gdzie wskaźnik 19 oznacza, że ta jednostka była najczęściej uwieczniana w malarstwie. Dla odwzorowań fotografii A. M. Bujaka uzyskano 14 poziomów bonitacyjnych. Najkrótsza lista rankingowa (fotografie E. Hartwiga) liczyła 7 pozycji (7 poziomów bonitacyjnych), z tego względu do dalszych analiz zbiorczych brano już tylko jednostki z 7 pierwszych poziomów bonitacyjnych, przyznając im punkty w skali od 7 do 1. Suma tak przyznanych punktów tworzy *zbiorczy wskaźnik potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu*. Zestawienie porównawcze wskaźników bonitacyjnych jednostek najczęściej odwzorowywanych w pracach malarskich i fotograficznych, zaprezentowano w postaci tabeli.

WYNIKI

Podział obszaru badań na jednostki struktury fizjonomicznej

Na obszarze badań o łącznej powierzchni 38,5 ha, wyodrębniono:

- 4 strefy krajobrazu otwartego (łącznie powierzchnia 3,83 ha co stanowi 9,9% obszaru badań);
- 52 wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (łącznie powierzchnia 12,21 ha co stanowi 31,7% obszaru badań);
- 71 płątów z formami pokrycia terenu o dużej i średniej wysokości (łącznie powierzchnia 22,48 ha co stanowi 50,4% obszaru badań) (ryc. 2).

Analizy prac malarskich

- W 18 galeriach prac plastycznych zlokalizowanych na obszarze Kazimierza Dolnego, przeanalizowano łącznie 69 wystawianych obrazów z pejzażami i obiektami architektonicznymi występującymi na obszarze badań. Wartość obliczonego na ich podstawie wskaźnika potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu, wyrażona liczbą odwzorowań poszczególnych jednostek na analizowanych pracach malarskich, prezentuje ryc. 3.

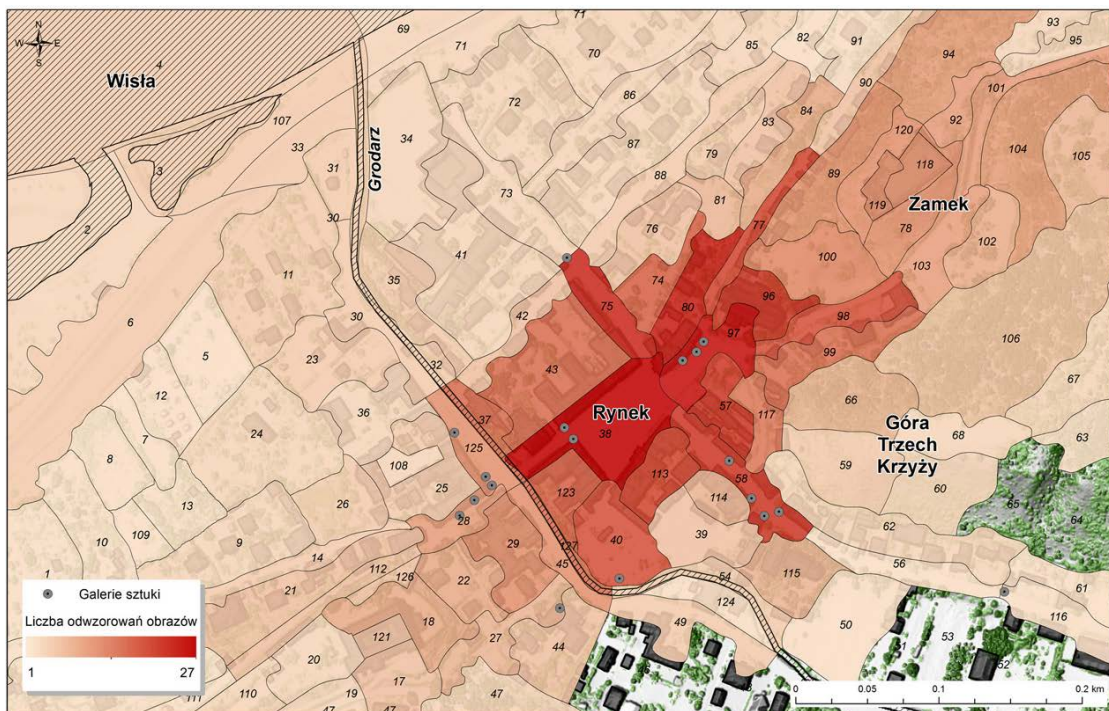

Ryc. 2. Podział obszaru badań na jednostki struktury fizjonomicznej oraz ich klasyfikacja: Ko – krajobraz otwarty; W – wnętrza architektoniczno krajobrazowe; WPT – płyty pokrycia terenu formami o dużej i średniej wysokości.

Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.

Fig. 2. Study area basic landscape units categorization: Ko – open landscape; W – landscape interiors; WPT – high and medium vegetation land cover.

Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.

Ryc. 3. Wskaźniki potencjału inspiracji estetycznych krajobrazu wyznaczone na podstawie analizy prac malarskich. Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.

Fig. 3. Index of the landscape aesthetic inspiration potential based on paintings analysis.

Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.

Najwyższe wskaźniki inspiracji artystycznych (malarzskich) uzyskały jednostki obejmujące ścisłe centrum Kazimierza Dolnego: Rynek (liczba odwzorowań: 27), wewnątrz krajobrazowe przed Farą (wraz z samą świątynią) (22) oraz zabudowa przy ul. Kościelnej (19) (tab. 1).

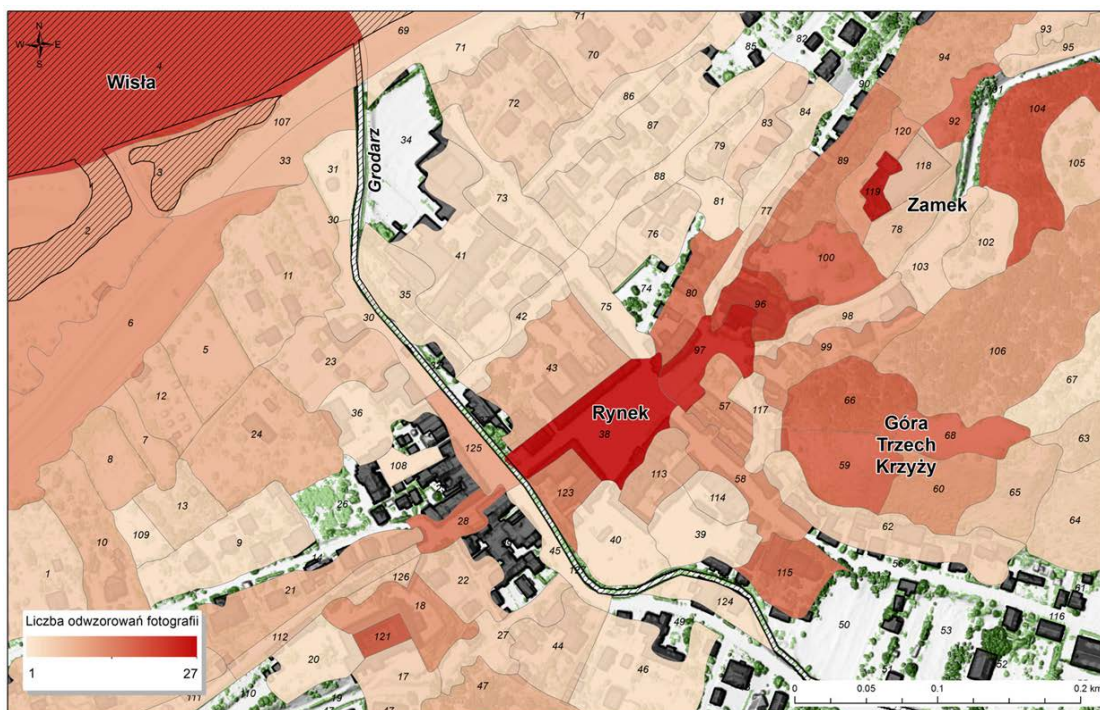
Analizy prac fotograficznych

Z albumu Edwarda Hartwiga, analizie poddano 107 dzieł, zaś z albumu A. i M. Bujaka – 112 prac fotograficznych.

Wśród prac E. Hartwiga, najwięcej (12) prezentowało główną przestrzeń Rynku oraz otaczające go kamienice, na drugim miejscu znalazła się Wisła (9 fotografii), na trzecim i czwartym – wewnątrz krajobrazowe przed Farą (wraz z samą świątynią) oraz przyległy do Rynku fragment ulicy Lubelskiej (po 5 prac), zaś kolejną pozycję w rankingu uzyskał Mały Rynek (4 prace) (tab. 1).

Po zagregowaniu jednostek o takiej samej punktacji, w przypadku zestawu prac E. Hartwiga otrzymano tylko 7 grup rankingowych.

Fotografie zawarte w albumie A. i M. Bujaka obejmowały zazwyczaj bardziej rozległe kadry, niż prace E. Hartwiga. Wiele z nich wykonanych zostało z motolotni lub drona, stąd w ich zasięgu znalazło się znacznie więcej jednostek struktury fizjonomicznej, niż w przypadku tradycyjnie wykonywanych fotografii naziemnych. Wskaźniki potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu prezentuje ryc. 4.

Ryc. 4. Wskaźniki potencjału inspiracji estetycznych krajobrazu wyznaczone na podstawie fotografii A. i M. Bujaka. Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.

Fig. 4. Index of the landscape aesthetic inspiration potential based on A & M Bujak photographs. Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.

Tab. 1. Wskaźniki inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu dla wybranych jednostek struktury fizjonomicznej krajobrazu

Tab. 1. *Index of the landscape aesthetic inspiration potential of selected landscape units*

Numer jednostki <i>Unit number</i>	Pow. jednostki (ha) <i>Unit area (ha)</i>	Jed. struktury fizjonomicznej krajobrazu <i>Unit category</i>	Prace malarskie – wskaźnik inspiracji <i>Paintings inspiration index</i>	Fotografie E. Hartwiga – wskaźnik inspiracji <i>Hartwig's photographs inspiration index</i>	Fotografie A. i M. Bujaka – wskaźnik inspiracji <i>Bujak's photographs inspiration index</i>	Zbiorczy wskaźnik inspiracji estetycznych <i>Cumulative index of the landscape aesthetic inspiration</i>
5	0,34	W	1	1	4	1
6	1,16	Ko	3	1	6	1
7	0,14	WPT	1	1	4	1
8	0,24	W	1	1	4	1
10	0,43	WPT	1	1	4	1
11	0,78	WPT	3	1	3	1
12	0,22	WPT	1	1	4	1
13	0,2	WPT	1	1	2	1
17	0,22	W	4	1	2	1
23	0,35	WPT	3	1	3	1
24	0,67	WPT	2	1	4	1
26	0,25	WPT	3	1	0	1
27	0,23	W	5	1	2	1
31	0,17	WPT	3	1	1	1
33	0,23	W	3	1	4	1
34	0,52	W	2	1	0	1
35	0,31	WPT	3	1	1	1
41	0,77	WPT	2	1	1	1
42	0,15	W	4	1	1	1
43	0,54	WPT	11	1	4	1
47	0,24	WPT	2	1	4	1
56	0,21	W	1	1	0	1
108	0,07	W	2	1	1	1
117	0,13	WPT	10	1	2	1
120	0,15	W	8	1	6	1
15	0,24	W	1	2	0	2
18	0,3	W	6	2	6	2
28	0,13	W	7	1	8	2
30	0,21	W	3	2	2	2
36	0,28	WPT	2	2	1	2
40	0,31	W	13	1	1	2
98	0,21	W	13	1	3	2
106	1,32	WPT	4	2	5	2
107	0,34	Ko	3	2	4	2
113	0,2	WPT	14	0	4	2
115	0,25	WPT	5	1	8	2
118	0,12	W	8	2	3	2

126	0,05	W	4	2	3	2
3	0,36	W	3	3	6	3
77	0,14	W	14	1	2	3
100	0,35	WPT	9	1	9	3
121	0,07	W	4	1	9	3
125	0,16	W	8	3	5	3
2	1,06	W	2	4	6	4
39	0,26	W	4	4	1	4
57	0,17	WPT	16	1	6	4
68	0,23	W	2	2	9	4
75	0,19	W	17	0	1	4
59	0,35	WPT	3	3	9	5
66	0,38	WPT	5	3	9	5
92	0,12	W	7	3	9	5
104	0,56	WPT	7	2	10	5
80	0,23	WPT	19	0	8	6
119	0,07	WPT	8	0	18	6
58	0,27	W	16	5	6	8
96	0,19	WPT	16	2	13	9
4	2,09	Ko	3	9	16	11
97	0,24	W	22	5	18	17
38	0,54	W	27	12	27	21

Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.

Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.

W tej serii badań, zdecydowanie najwyższy wskaźnik potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu zdobył – podobnie jak w przypadku albumu E. Hartwiga – Rynek wraz z otaczającymi go kamienicami (27 odwzorowań). Na drugim i trzecim miejscu uplasowały się *ex aequo*: wnętrze architektoniczno-krajobrazowe przed Farą oraz Zamek (po 18 obrazów), na czwartej pozycji znalazła się Wisła (16 fotografii), zaś na piątej – Fara odwzorowywana z innych ujęć, niż od strony Rynku (13 ujęć). A. i M. Bujaka silnie inspirowały również wąwozy lessowe (10 obrazów), a także Góra Trzech Krzyży; Kościół Zwiastowania NMP wraz z klasztorem OO Franciszkanów oraz zbocze Góry Zamkowej ze starym cmentarzem (po 9 odwzorowań) (tab. 1).

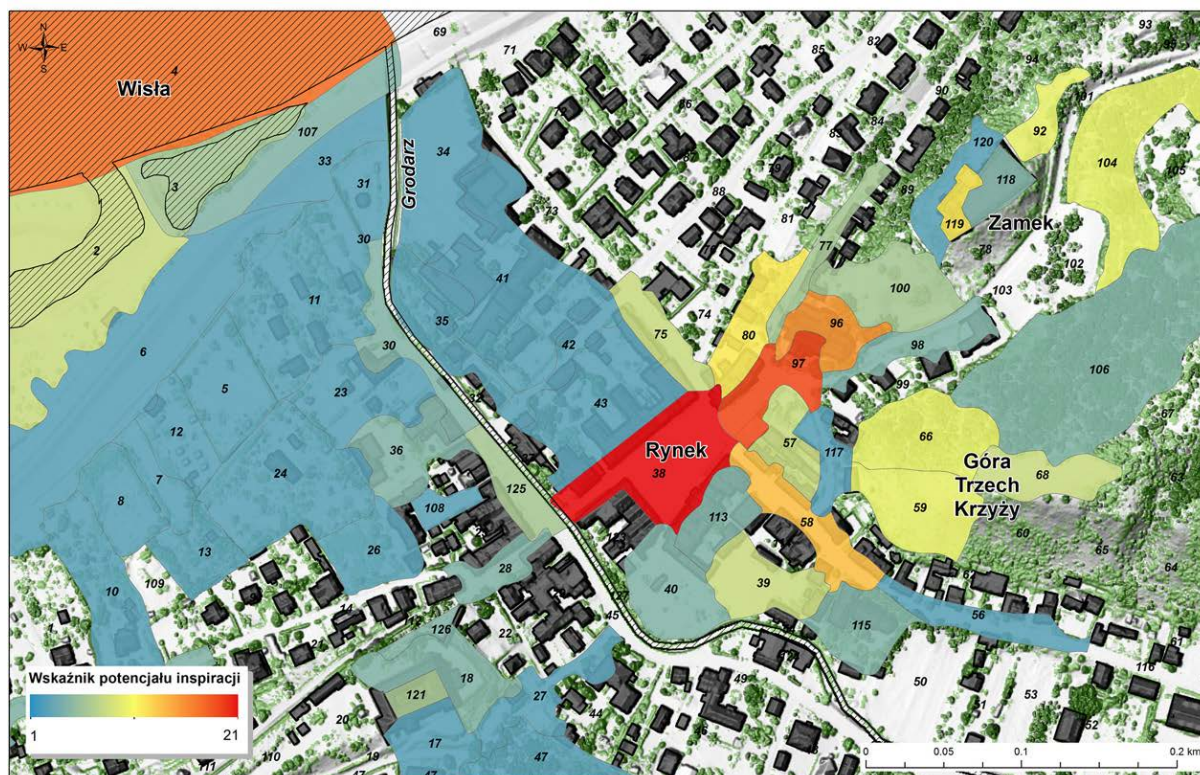
Zbiorczy wskaźnik inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu

Najwyższe zbiorcze wskaźniki potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu, uzyskały następujące jednostki (ryc. 5; tab. 1):

1. Rynek (wskaźnik 21);
2. Wnętrze krajobrazowe przed Farą, wraz z tą świątynią (wskaźnik 17);
3. Wisła (wskaźnik 11);
4. Fara widziana z ujęć innych, niż ściana wnętrza krajobrazowego (wskaźnik 9);
5. Przyległy do Rynku odcinek ul. Lubelskiej (wskaźnik 8);
6. i 7. Zamek (wskaźnik 6) oraz *ex aequo* zabudowa przy ul. Kościelnej (wskaźnik 6).

Po 5 punktów uzyskały jednostki obejmujące: basztę zamkową z otaczającymi terenami zieleni; wzgórze i zespół zalesionych wąwozów w dzielnicy Góry Pierwsze; zbocza Góry Trzech Krzyży.

We wszystkich trzech źródłach odwzorowań krajobrazu zdecydowanie dominowały wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, wyróżniające się zabytkowe obiekty architektoniczne oraz związane z rzeką strefy krajobrazu otwartego. Odwzorowania płatów krajobrazów przykrytych są stosunkowo najliczniejsze w albumie A. i M. Bujaka.

Ryc. 5. Zbiorczy wskaźnik inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu.

Źródło: opracowanie własne Sz. Chmielewski.

Fig. 5. Cumulative index of the landscape aesthetic inspiration.

Source: own elaboration by Sz. Chmielewski.

DYSKUSJA

Wyniki przeprowadzonych badań okazały się dla autorów nieco zaskakujące: najwyższe wskaźniki inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu u twórców dzieł malarskich i fotograficznych uzyskały obszary i obiekty najbardziej popularne i najczęściej odwiedzane także przez turystów. Wówczas autorzy tych analiz zadali sobie dwa pytania:

(1) na ile aura międzywojennej kazimierskiej bohemy oraz odkryta i uwieczniona przez nią i przez jej następców legenda unikatowego *genius loci* Kazimierza Dolnego inspiruje i przyciąga także współczesnych turystów, a na ile wpływają na to inne czynniki?

(2) na ile uzyskane wyniki badań odzwierciedlają siłę autentycznych inspiracji twórców pięknem kazimierskiego krajobrazu, a na ile ich oczekiwania na skuteczną sprzedaż swoich dzieł? Próba uzyskania odpowiedzi na pierwsze zagadnienie na podstawie sondażu opinii społecznej zakończyła się niepowodzeniem ze względu na zbyt trudne dla wielu Respondentów pytania. Na przykład znaczna część Rozmówców nie rozumiała pojęć „inspiracja estetyczna” oraz „duch miejsca”, które oceniano jako zbyt abstrakcyjne. Na formułowane w zastępstwie proste pytania, typu: *czy ten albo tamten obiekt się Pani (Panu) podoba*, zazwyczaj znajdowano odpowiedź (choć czasem z pewnym wahaniem), ale już odpowiedź na pytanie: *dlaczego się podoba?* często brzmiała: *nie wiem*. Bardzo duże trudności sprawiało też Rozmówcom rozróżnienie oceny walorów estetycznych realnego krajobrazu od oceny walorów estetycznych fotografii tego samego miejsca. Natomiast odpowiedź na pytanie: *dlaczego przychodzą najczęściej właśnie w te, a nie w inne miejsca*, związana była głównie z ich atrakcyjnością turystyczną (ładne widoki, ciekawy zamek), z popularnością tych miejsc (to bardzo znane miejsce, wszyscy tu przychodzą) oraz z dostępnymi w danym miejscu usługami (restauracja, kawiarnia, pamiątki). Próba uzyskania odpowiedzi na pytanie (1) drogą ankietową powinna być powtórzona w oparciu o kwestionariusz uwzględniający wyjątkowo skomplikowane zjawiska interferencji inspiracji twórczych i działań komercyjnych.

Dotychczasowe własne obserwacje i rozmowy przeprowadzone przez zespół autorski wskazują, że obecnie w Kazimierzu Dolnym komercyjny aspekt miejsca (restauracje, kawiarnie, sklepy z pamiątkami, zorganizowane wycieczki, popularne punkty widokowe) zdecydowanie dominuje nad dawnym, nieco sentymentalnym duchem tego miejsca.

Uzyskanie odpowiedzi na pytanie drugie będzie jeszcze trudniejsze, bowiem wymagałoby dość delikatnych rozmów z poszczególnymi twórcami. W przypadku nieżyjących już twórców z okresu międzywojennego i z lat okresu socjalizmu można obecnie jedynie domyślać się, że – tak jak Z. Kononowicz, czy E. Hartwig, kierowali się Oni zdecydowanie swoimi inspiracjami twórczymi. Istnieje jednak duże prawdopodobieństwo, że miejsca prezentowane w dziełach tych artystów były z także bardzo popularne i lubiane przez turystów w tamtych czasach. Jest to niezwykle cenna informacja, gdyż można dzięki temu przeanalizować, jak zmieniała się „moda” na Kazimierz Dolny. W czasach międzywojennych Kazimierz Dolny ożył turystycznie i zaczął się szybko odbudowywać po I wojnie światowej również dzięki napływowi „letników” oraz upodobaniu miasta przez artystów, tworzących dzieła, którymi owi letnicy mogli być zainteresowani. Dopiero presja komercyjna kilku ostatnich dekad oraz zestaw prezentowanych w kazimierskich galeriach dzieł może sugerować z jednej strony silny wpływ ekonomii na procesy ekspresji twórczej (na zasadzie popytu i podaży), z drugiej – przynajmniej częściowe inspirowanie się współczesnych

twórców mitem i schedą dawnej artystycznej bohemy. Przez ponad dwa wieki zmienił się sam Kazimierz, zmienili się przyjeżdżający i mieszkający tu ludzie, zmieniła się sztuka, ale jedno pozostało bez zmian – tak jak dwa wieki temu i teraz – jest Kazimierz i są artyści, którzy go malują. Ten związek był i jest żywy (Odorowski, 1991).

Rozważając uzyskane wyniki badań oraz dylematy odpowiedzi na oba powyższe pytania, można sformułować roboczą, wymagającą potwierdzenia w kolejnych badaniach tezę, że dzieła artystów wydobywają i popularyzują niepowtarzalny urok i atmosferę miejsca, zaś agresywna reklama, masowa turystyka, jak również popyt na „landszafty”, sterują ewolucją jego pejzażu w kierunku krajobrazu ludycznego.

WNIOSKI

1. Prezentowane opracowanie jest pierwszą, wstępną próbą określenia wskaźnika potencjału inspiracji estetycznych/artystycznych krajobrazu, jako elementu kulturowych usług/świadczeń systemów krajobrazowych.

2. Nawiązując do międzynarodowej klasyfikacji usług ekosystemowych (CICES) proponuje się aby *inspiracje artystyczne* wyodrębnione zostały jako oddzielna kategoria krajobrazowych usług ekosystemowych.

3. Kazimierz Dolny jest miejscem o wybitnych walorach estetycznych i wyjątkowej harmonii dziedzictwa natury i kultury, wylansowanym przez artystyczną bohemę w latach 20. i 30. XX w. i od tego czasu bardzo popularnym także wśród turystów. Nasze badania wykazały, że miejsca najczęściej odwzorowywane przez malarzy i fotografików koncentrują się głównie w centrum miasteczka (Rynek, Fara, Zamek, przyległe uliczki) oraz nad Wisłą i są jednocześnie szczególnie licznie odwiedzane przez turystów. Na dotychczasowym etapie badań nie możemy jednak rozstrzygnąć, na ile wybory turystów są inspirowane mitem artystycznej bohemy oraz eksponowanymi w galeriach i albumach dziełami plastycznymi jako formami reklamy potencjału usług kulturowych, a na ile innymi czynnikami.

4. Porównanie badanych źródeł dzieł plastycznych wskazuje, że krajobrazy odwzorowywane w dziełach malarskich obejmują zazwyczaj najmniejszy zasięg przestrzenny. Ponadto nowe prace malarskie często nawiązują do motywów fotografowanych przez E. Hartwiga w okresie międzywojennym. Najbardziej rozległe odwzorowania krajobrazu znajdujemy natomiast w nowym (2014 r.) albumie fotograficznym A. i M. Bujaka, w którym wykorzystano nie stosowaną w obu poprzednich źródłach technikę fotografii z motolotni lub drona, uzyskując bardzo ciekawe efekty zarówno estetyczne, jak i informacyjne. Nasze badania nie pozwalają jednak odpowiedzieć na pytanie, na ile Autorzy tych fotografii inspirowali się nowymi technikami obrazowania, a na ile rozwojem i popularyzacją wiedzy o systemach krajobrazowych.

5. W tym kontekście, następny etap badań warto poświęcić analizom inspiracji płynących z relacji społecznych między twórcami i odbiorcami kulturowych usług systemów krajobrazowych, a także wpływowi reklamy, masowej turystyki i konsumpcyjnego modelu życia na pejzaż i klimat miejsc o wybitnym potencjale inspiracji estetycznych, w tym artystycznych.

LITERATURA

- Bogdanowski J., 1994: Metoda jednostek i wnętr architektoniczno-krajobrazowych (JARK – WAK) w studiach i projektowaniu. Politechnika Krakowska, Kraków: 1-36.
- Bujak A., Bujak M., 2014: Kazimierz Dolny w fotografiach Adama Bujaka i Marcina Bujaka. Wyd. Towarzystwo Ochrony Dziedzictwa Kulturowego „Kazimierska Fara”; Kazimierz Dolny: 1-288.
- Cañas I., Ayuga E., Ayuga F., 2009: A contribution to the assessment of scenic quality of landscapes based on preferences expressed by the public. *Land use Policy*, 26: 1173-1181.
- Chmielewski Sz., Chmielewski T. J., Tompalski P., 2014: Land cover and landscape diversity analysis in the West Polesie Biosphere Reserve. *International Agrophysics* 28: 153-162.
- Chmielewski T. J., Kułak A., 2014: Struktura fizjonomiczna krajobrazu [w:] Struktura środowiska przyrodniczego, a fizjonomia krajobrazu (red.): W. Ziaja, M. Jodłowski, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej; Uniwersytet Jagielloński: 33-52.
- Chmielewski T. J., Kułak A., Michalik-Śnieżek M., 2014: Method of retrospective evaluation of physiognomic landscape changes and its application in the West Polesie region (CE Poland). *Regional Environmental Change* 14: 1627-1639.
- Chmielewski T. J., Kułak A., Michalik-Śnieżek M., Lorens B., 2016: Physiognomic structure of agro-forestry landscapes: method of evaluation and guidelines for design, on the example of the West Polesie Biosphere Reserve. *International Agrophysics*, 30; doi: 10.1515/intag-2016-0014.
- Costanza R., D'Arde R., De Groot R., Farberk S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neill R. H., Paruelo J., Raskin R. G., Suttonk P., van den Belt M., 1997: The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387: 253-260.
- Daniel T. C., 2001: Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning* 54: 267-281.
- Foo K., Gallagher E., Bishop I., Kim A., 2015: Critical landscape visualization to LAND SI – Critical Approaches to Landscape Visualization. *Landscape and Urban Planning* 142: 80-84.
- Grunewald K., Bastian O. (red.), 2015: Ecosystem services: concept, methods and case studies. Springer-Verlag; Berlin, Heidelberg: 1-320.
- Haines-Young R., Potschin M., 2013: Common International Classification of Ecosystem Services (CICES): Consultation on Version 4. European Environment Agency; Framework Contract No: EEA/IEA/09/003; University of Nottingham, UK: 1-34.
- Hartwig E., 1988: Mój Kazimierz. Wydawnictwo UMCS Lublin: 1-143.
- Hu Y., Gao S., Janowicz K., Yu B., Li W., Prasad S., 2015: Extracting and understanding urban areas of interest using geotagged photos. *Computers, Environment and Urban Systems* 54: 240-254.

- Kuper R., 2017: Evaluations of landscape preference, complexity, and coherence for designed digital landscape models. *Landscape and Urban Planning* 157: 407-421.
- Lansley G., Longley P., A., 2016: The geography of Twitter topics in London. *Computers, Environment and Urban Systems* 58: 85-96.
- Lindquist M., Lange E., Kang J., 2016: From 3D landscape visualization to environmental simulation: The contribution of sound to the perception of virtual environments. *Landscape and Urban Planning* 148: 216-231.
- Müller F., de Groot R., Willemen L., 2010: Ecosystem services at the landscape scale: the need of integrated approaches. *Landscape Online*, 23: 1-11. DOI:10.3097/LO.201023
- Odorowski W., 1991: *Malarze Kazimierza nad Wisłą*, Wydawnictwo K.A.W., Warszawa: 1-118.
- Schirpke U., Tasser E., Tappeiner U., 2013: Predicting scenic beauty of mountain regions. *Landscape and Urban Planning* 111: 1-12
- Schirpke U., Timmermann F., Tappeiner U., Tasser E., 2016: Cultural ecosystem services of mountain regions: Modelling the aesthetic value. *Ecological Indicators* 69: 78-90.
- Solon J., 2008: *Koncepcja „Ecosystem Services” i jej zastosowania w badaniach ekologiczno – krajobrazowych [w:] Struktura i funkcjonowanie systemów krajobrazowych (red.): J.T. Chmielewski, Problemy Ekologii Krajobrazu, Tom XXI, Lublin: 25-44.*
- Tallis H., Polasky S. 2011. *Assessing multiple ecosystem services: an integrated tool for the real world [w:] Natural Capital: Theory and Practice of Mapping Ecosystem Services (eds.): P. Kareiva, H. Tallis, T. Ricketts, G. Daily, S. Polasky, Oxford University Press, Oxford: 34-50.*
- TEEB 2011. *The Economics of Ecosystems and Biodiversity Ecological and Economic Foundations*. Edited by Pushpam Kumar. Earthscan, London and Washington: 1-421.
- Wejchert K., 1984: *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Wydawnictwo Arkady; Warszawa: 1-279.

ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE

- Vallés-Planells M., Gallana F., Van Eetvelde V., 2014: A classification of landscape services to support local landscape planning. *Ecology and Society*, 19, 1, Art. 44. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06251-190144>
- MacGarigal K., Marks B. J., 1994: FRAGSTAGS spatial pattern analysis program for quantifying landscape structure. Forest Science Department, Oregon State University: 1- 134. www.umass.edu/landeco/research/fragstag/fragstags.html [data dostępu: 2011.02.17].